

MILO RAU/NTGENT

Orestes in Mosul

KAAI
THEATER

11>12/09 20:30 | KAAITHEATER

THEATER | 1H45 | IN HET NEDERLANDS, ARABISCH EN ENGELS
(BOVENTITELS IN HET NEDERLANDS EN FRANS)

EXTRA Woon op vrijdag 11/10 om 20:00 een inleiding bij door Cédri Walckiers,
in het Kaaiforum.

in het Nederlands

Een schijnbaar eindeloze keten van moorden en bloedwraak: dat is de plot van de *Oresteia*. Agamemnon offert zijn dochter Iphigeneia, zijn vrouw Klytaimnestra doodt hem en wordt op haar beurt vermoord door hun eigen zoon. De tragedie van Aeschylus geldt als stichtingsmythe van de westerse beschaving, waarin de principes van bloedwraak en 'oog om oog' baan ruimen voor rechtspraak, integratie en verzoening.

In *Orestes in Mosul* combineert Milo Rau de tragedie der tragedies met actuele politieke conflicten. Met een internationaal ensemble van Iraakse en Europese acteurs brengt hij een *Oresteia* van onze tijd. De centrale vraag luidt: hoe kan er ooit een einde komen aan de keten van geweld tussen de partijen van de Syrisch-Iraakse burgeroorlog en hun internationale bondgenoten? Milo Rau gunt de tragedie haar antieke grootsheid, maar koppelt er tegelijk actuele vragen aan. Wat kan de *Oresteia* – gerepeteerd en gespeeld in West-Europa en Mosul – vandaag betekenen?

- De bekroonde Zwitserse regisseur Milo Rau maakt pakkende films en theatervoorstellingen, die kunst, geschiedenis en politiek mengen. In het Kaaitheater toonde hij *Hate Radio*, *Five Easy Pieces en Compassion – History of the Machine Gun*. Milo Rau is sinds 2018 artistiek leider van NTGent.

WAAROM ORESTES IN MOSUL?

Een essay van Milo Rau

In maart 2019 was ik in Mosul om samen met Belgische en Iraakse acteurs een bewerking van Aeschylus' *Oresteia* te ensceneren, de oudst bewaard gebleven Griekse tragedietrilogie. Mosul is een stad van drie miljoen inwoners in Noord-Irak en haalde het wereldnieuws toen de zelfbenoemde 'kalief' Abu Bakr al-Baghdadi, de leider van de terreurorganisatie Islamitische Staat, in een van de grootste

moskeeën een 'kalifaat' uitriep. De slag om Mosul begon twee jaar later en kostte, net zoals het schrikbewind van IS voordien, duizenden mensenlevens.

In 2016 trok ik voor het eerst naar Noord-Irak. Voor het toneelstuk *Empire* volgden we toen de klassieke vluchtelingenroute in omgekeerde richting, van Duitsland tot in Syrië. De slag om Mosul was nog maar net begonnen, en als je van in het Noord-Iraakse Erbil tot bij de Syrische grens wilde geraken, moest je met een grote boog om de stad heen. Via Sinjar, de voormalige Jezidimetropool die in 2014 volledig werd verwoest, bereikten we uiteindelijk Kamishli, de hoofdstad van de Koerdische autonome regio Rojava in Noord-Syrië, aan de grens met Turkije.

Sindsdien is de situatie in de regio zowel verbeterd als verslechterd. Het Turkse leger heeft de Koerdische regio Afrin onder de voet gelopen en bereidt zich voor om in een coalitie met islamitische militie ook Rojava binnen te vallen. Mosul daarentegen is bevrijd van IS, al ging dit ten koste van de volledige vernietiging van een van de belangrijkste steden uit de cultuurgeschiedenis. Midden in Mosul bevinden zich de ruïnes van Ninive, dat al een grootstad was toen het Griekenland van Aeschylus nog nauwelijks bewoond was. 'Als Mosul vandaag zou gesticht worden,' zegt de Iraakse actrice Susana AbdulMajid aan het begin van onze voorstelling, 'dan zou Aeschylus in het jaar 7000 leven.' Als de Griekse tragedieschrijvers het hebben over Troje en over de voorgeschiedenis van de Europese beschaving in het algemeen, dan hebben ze het over deze regio.

Een reis naar Mosul is dus niet alleen een reis naar het hart van televisiebeelden. Het is ook een reis terug in de tijd, van het historisch jonge West-Europa naar wat je de oudheid van de oudheid zou kunnen noemen. De Assyriërs, de Babyloniërs, later Alexander de Grote, de Ottomanen, de Turken, de Britten, Saddam Hoessein en in de 21ste eeuw een opeenvolging van milities: ze regeerden hier allemaal, in een van de meest olierijke regio's van de wereld. Toen in 2006 Al Qaida en in 2011 uiteindelijk Islamitische Staat zich hier vestigde, maakte dat de drie miljoen inwoners amper zenuwachtig. Zovele verschillende heersers hadden de 'Poort naar Irak', zoals Mosul genoemd werd, reeds bestuurd. Pas in 2014 werd het ware gelaat van de zelfverklaarde zedenmeesters van Islamitische Staat duidelijk. De jihadisten begonnen massaexecuties op zogezegde 'ongelovigen' uit te voeren. Homoseksuelen werden vanop het dak van een voormalig warenhuis voor luxe-producten in het centrum van de stad, de dood ingegooid.

(...)

Wanneer ik er in maart met het NTGent-ensemble terugkeer om te beginnen repeteren aan de *Oresteia*, zijn de straten van de oude stad al half opgeruimd. Een nieuwe brug overspant de Tigris, de werkzaamheden voor de wederopbouw van de al-Nuri-moskee zijn gestart. Op de eerste repetitiedag geven de musici en acteurs van het Iraakse deel van het ensemble aan de universiteit het eerste publieke concert sinds de val van Saddam in 2003. Maar onder de oppervlakte gaat de burgeroorlog door. In Mosul verbergen zich nog naar schatting 3000 'slappende strijders' van het voormalige IS, de families van de jihadisten zitten opgesloten in strafkampen en zijn nu zelf slachtoffer geworden. Kort

voor onze aankomst ontploft in de straat van de kunstacademie, waar wij repeteren, een autobom. Acht mensen laten daarbij het leven. Er volgen nog twee aanvallen. Wie de daders zijn, blijft onduidelijk. Meestal gaat het om openstaande rekeningen die tot diep in de burgeroorlog teruggaan.

Precies daarover gaat de *Oresteia*: de eindeloze keten van geweld. Aischylos' verhaal is even eenvoudig als effectief. De oorlogsmisdadiger Agamemnon keert vanuit het verwoeste Troje terug naar Griekenland. Tien jaar eerder offerde hij zijn dochter Iphigeneia om bij de goden een gunstige wind af te smeken, zodat hij met zijn oorlogsvloot naar Troje kon varen. Zijn vrouw, Klytaimnestra, neemt wraak en vermoordt hem. Orestes, hun zoon, wrekt daarop zijn vader en doodt zijn moeder. In het derde deel bereikt Orestes, achternagezeten door de wraakgodinnen, eindelijk Athene. Orestes wordt vrijgesproken door Athena en de bloedige familieruzie stopt. De wraakgodinnen worden Eumeniden, beschermgodinnen van de nu gepacificeerde burgerlijke gemeenschap.

In Mosul vertoont elk levensverhaal parallellen met de personages uit Aischylos' tragedie. De wachter die in Aischylos' openingsmonoloog de nachtelijke hemel aftuurt op zoek naar signalen van Agamemnons terugkeer uit Troje, wordt in onze versie gespeeld door een fotograaf. Elk beeld dat hij schoot – slachtingen, bombardementen, het opblazen van restanten uit de oudheid – kon tijdens het IS-bewind zijn dood betekenen. En toch ging hij door, net als de muzikanten die in de kelder heimelijk muziek maakten omdat op musiceren zware straffen stonden. Al

CREDITS

DIRECTION Milo Rau | **WITH** Johan Leysen, Duraid Abbas Ghaieb, Susana Abdul Majid, Elsie de Brauw, Risto Kubar, Bert Luppens, Marijke Pinoy | **DRAMATURGY** Stefan Bläske | **TEXT** Milo Rau & ensemble | **BASED ON** *Oresteia* by Aeschylos | **FILM** Daniel Demoustier & Moritz von Dungern | **ACTORS VIDEO** Baraa Ali, Khitam Idress, Khalid Raw | **MUSICIANS VIDEO** Zaidun Haitham, Suleik Salim Al-Khabbaz, Firas Atracchi, Saif Al-Tae, Nabeel Atracchi | **CHOIR VIDEO** Mustafa Dargham, Rayan Shihab Ahmed, Ahmed Abdul Razzaq Hussein, Abdallah Nawfal, Younis Anad Gabori, Hatal Al-Hianey, Hassan Taha, Mohamed Saalim | **FILM EDITING** Joris Vertenten | **DIRECTION ASSISTANCE** Katelijne Laevens | **TRAINER** **DIRECTION ASSISTANCE** Bo Alfaro Decreton | **ASSISTANCE DRAMATURGY** Eline Banken | **STAGE MANAGER** Marijn Vlaeminck | **MUSIC** Saskia Venegas-Aernouts | **LIGHT DESIGN** Dennis Diels | **COSTUME DESIGN** An De Mol | **SET DESIGN** ruimtevaarders | **SOUND TECHNIQUE** Dimitri Devos | **VIDEO TECHNIQUE** Stijn Pauwels | **LICHT TECHNIQUE** Dennis Diels | **STAGE TECHNIQUE** Joris Vanhoutte | **PRODUCTION** NT-Gent & Schauspielhaus Bochum | **IN CO-PRODUCTION WITH** Tandem Arras-Douai | **WITH THE SUPPORT OF** Romaeuropa Festival | **REALISED WITH SUPPORT THROUGH** The Belgian Tax Shelter

onze actrices en acteurs hebben sinds de Amerikaanse invasie van zestien jaar geleden minstens één familielid verloren. Zo werd de man van de vrouw die Athena speelt geëxecuteerd door Al Qaida omdat hij geen beschermingsgeld wilde betalen. Zelf werkte ze samen met IS om haar dochters te beschermen tegen de jihadisten. De beste vriendin van Iphigeneia – die de rol gesluiert speelde opdat ze niet zou herkend worden – werd ontvoerd en huwde onder dwang.

Anderen verloren hun moeder, hun broers, hun kinderen ... 'Iedereen zou hier een hele film kunnen vullen,' zegt onze bandleider me tijdens de repetities, die in de hele stad plaatsvinden en herhaaldelijk onderbroken worden door controles door politie en milities. We spelen op de daken van de huizen van waaruit homoseksuelen de dood zijn ingegooid, we spelen in het hotelcomplex (het enige in Mosul), waar we samen met ons ook militieleiders verblijven, en we spelen steeds opnieuw in de volledig vernielde kunstacademie.

Tijdens de repetities toont een oorlogsverslaggever ons een enorme database met foto's en video's van terechtstellingen die dagelijks in de voetgangerszone van Mosul plaatsvonden. Het zijn beelden die je nooit meer vergeet. Zoals van die drie jonge mannen, soldaten van het Iraakse leger, die in een rij aantreden om met een nekschot te worden afgemaakt.

Het is vreemd en eng om alle misdaden waarvoor IS berucht is geworden met plaatselijke acteurs na te spelen in de ruïnes van Mosul. De *Oresteia* is een orgie van geweld, een soort posttraumatische fantasmagorie die kort na de invoering van de democratie in Athene op schrift werd gesteld: een bijna pornografische terugblik op de bloedige voorgeschiedenis. De Iraakse acteurs dringen aan op de grootst mogelijke aandacht voor details: waar precies je een pistool houdt bij een nekschot, welke aanrakingen bij de terechtstelling van een vrouw zijn toegelaten. Daarom wordt Iphigeneia in onze *Oresteia* ritueel gewurgd en sterft onze Cassandra door een schot in het hoofd.

Alleen de kus tussen Orestes en zijn vriend Pylades is stof voor wekenlange discussies. We worden het uiteindelijk eens over een broederkus op de wang. Toch verijst de zaal in shock. Om niemand in gevaar te brengen, vragen we de aanwezige tv-ploegen om geen beelden vrij te geven.

'Alle gelukkige families lijken op elkaar, elke ongelukkige familie is ongelukkig op haar eigen manier,' zo begint Tolstoj's beroemde roman *Anna Karenina*. Wat de conflictgebieden betreft waar ik gewerkt heb, zoals Oost-Congo of Noord-Irak, klopt dit niet: net in hun ongeluk lijken ze op elkaar. De rijkdom aan grondstoffen, de stamstructuren en het koloniale verleden zorgen voor een cocktail die Bijbelse wreedheid creëert.

(...)

Net in Mosul de *Oresteia* opvoeren is op verschrikkelijke wijze zinvol. Anders dan bij Euripides of de latere Romeinse tragediedichters, die hun toneelstukken opbouwden rond onoplosbare tegenstellingen, is het werk van Aischylos een tragedie tegen de tragedie. Voor het Athene van het begin van de 5de eeuw, vlak na het einde van de burgeroorlogen, is vrede een waarde op zich. In het derde deel van de trilogie eigent de staat, belichaamd door Athena, zich het geweldsmonopolie toe. De burgers en hun behoefte aan wraak worden in een retorisch tribunaal met de belofte van welvaart met elkaar verzoend. De kern van de *Oresteia* is dus de paradox van de vergeving: terwijl er voor Aischylos alleen maar extremen bestaan, namelijk volledige straffeloosheid of schadeloosstellende wraak, kan vrede slechts ten koste van gerechtigheid, en bijgevolg slechts ten koste van opoffering, tot stand komen.

In Mosul lijkt Aischylos' droom van vergeving een dramaturgische kunstgreep. De uitgestrekte olievelden en raffinaderijen zijn zoals voorheen in handen van een paar families die op hun beurt met westerse concerns verbonden zijn. Daarop steunt een systeem van milities waarin de staat slechts

één van de vele spelers is die van de rijkdom van het land probeert te profiteren. Wanneer we in Mosul aankomen, bezoeken we eerst de stadscommandant. Hij verblijft in een villa gebouwd door Saddam Hoessein, een paleis in neo-assyrische stijl. De voormalige officier van de presidentiële garde maakt zich geen illusies: de oorlog zal nooit eindigen, althans niet zolang er in Mosul olie is. 'Ik droom van de dag dat er hier geen druppel olie meer zal zijn,' zegt hij.

Tijdens ons verblijf in Mosul houden we twee keer het tribunaal dat aan het einde van de *Oresteia* voorkomt, één keer aan het begin en één keer aan het einde van de repetities: gratie of de doodstraf voor de moordenaars van de families van de actrices en acteurs? De vraag is zeer concreet en bijgevolg zeer moeilijk. Want het is ondenkbaar om een voormalige IS-strijder te vergeven. Even onmogelijk is het om hem te doden. De Iraakse rechtbanken worden evenwel niet vertrouwd. En wat moet er met de Europese jihadisten gebeuren? Wat met hun families? De eerste keer stemt iedereen voor de dood. De dag voor ons vertrek, weigert het ensemble zich uit te spreken. Een beslissing is onmogelijk. Dat is 'tragisch', zoals een van de acteurs uitlegt.

De echte tragedie, de echte waarheid van *Orestes in Mosul*, openbaart zich echter pas op het moment dat we terugkeren naar Europa. Het kostte maanden om de nodige visa te bekomen voor het Europese ensemble, de Irakezen in ballingschap en de acteurs uit België en Duitsland. Voor het Mosul-ensemble is een reis naar Europa gewoonweg onmogelijk. Zo groot is de angst van de overheid dat ze asiel zouden aanvragen of onderduiken. En zo blijft het bij de eenmalige vertoning in Mosul en de making-of in het Westen, waarin de Irakezen op video te zien zijn.

'Ik twijfel, en bovendien ben ik bang.'

zei een van de Belgische acteurs voor het vertrek. 'Maar het alternatief zou zijn om niet naar Mosul te gaan.' Hoe kunnen we gebruik maken van de Iraakse olie en van de mediabeelden, of zelfs van goedkope arbeidskrachten, zonder een rechtstreeks contact tot stand te brengen? Een globale economie heeft ook nood aan een globale artistieke solidariteit, hoe moeilijk en twijfelachtig die ook mag wezen. De organisator van de voorstelling in Mosul, een klein cultuurcafé, schreef op Twitter: 'Deze voorstelling was iets wat al decennialang niet meer gebeurde. Iedereen moet ervoor zorgen dat zo'n productie weer mogelijk wordt.' Dat geldt vooral ook voor Europa. *Orestes in Mosul*, en wat daarvan in Europa te zien zal zijn, is nog maar een begin. Ik droom van het moment waarop we met het hele ensemble door Europa gaan toeren. En ik droom er nog meer van dat ons Iraakse ensemble weldra een *Orestes* in Gent zal organiseren.

Kaaitheater is sponsored by

